

Bűnös ideológia

Hódi Sándor: Pszichológia és ideológia. Forum, Újvidék, 1981.

Hódi Sándor műve egyike a leghaladóbb szemléletű könyveknek, melyek nálunk az utóbbi években megjelentek. Az övéhez hasonló vagy vele éppen ellentétes törekvések vitára ingerlik, s ő nem akar ellenállni a belső kényszernek. Bátorságának öngazolás: önmegvalósításának útja, mélyről feltörő, szabadon tudatosított hajlamai a kor emberének leginkább félreismert és elfojtott szükségszerűségeinek megfogalmazására teszik képessé. A marxizmus klasszikusaitól elsajátított ismeretek az ő érvelés-rendszerében természetesen szervesednek a tudományos problémák egyéni értelmezésével, valamint megfigyeléseinek frissességével. Ez még akkor is jelentős, ha a **PSZICHOLOGIA ÉS IDEOLÓGIA** kizárólag magyarországi szerzők gondolataira reflektál is.

Hódi gondolatvilágának azonban egyelőre nem az állítás, hanem a tagadás az alappillére. Végcélja tudományon túli, ő sincs tisztában az utópia realizálásának mikéntjével, mégis vállalja az eszményeket és sürgeti a szellemükben való cselékvést. Nem politikus, nincsenek frázisai; nem filozófus, nem teremt új összefüggéseket a jelenségek között. Ez persze nem jelenti azt, mintha nem tartana igényt a teljességre, csak hogy ő egy nem túl széles úton, vagyis a pszichológián át igyekszik megközelíteni a kor emberi lényegét. Mivel nem szelármás; nem hivalkodik a bölcsék kövének felmutatásával. Viszont: a cél távoliságától (elérhetetlenségétől?) nyugtalanítottan annál kíméletlenebbül, annál becsületesebben veti magát a hamis próféták burkolt konformista stratégiájának leleplezésére. Hódi egyszerre megértő és türelmetlen. Magatartása azonban korántsem ellentmondásos, hiszen a figyelmet érdemlő kifogások csakis elmélyült azonosulások után vagy velük egy időben szülehetnek.

Ha azt mondtam: nem filozófus, ez nem jelenti azt, mintha nem lenne filozófikus. Amennyiben ugyanis könyve szélesebb körű érdeklődésre tarthat igényt, tulajdonképpen nevezett tulajdonosságának köszönheti. Mivel tapasztalata szerint a szocializmus intézményeinek funkciója eredeti rendeltetéséhez viszonyítva, tehát minőségileg, olykor nem sokban különbözik a tőkés államok hasonló tárgyas létesítményeitől, indulatos értelemmel az objektivációkat, köztük a pszichológia tudományát is, folyamatosan társadalom-ontológiai összefüggésekbe helyezi. Műve nem a mestereiről írt vallomás, ezért nem róható fel, hogy Lukácsot egyszer sem em-

líti, jóllehet számára a kritikai mércét elsősorban a neves filozófus kései munkássága képviseli. Eredetiségét élessége, világossága fémjelzi; az a képessége, mely akár a legelvontabb, rendszeres igényű gondolatokat, akár a tárgyismerethez lapuló statisztikai kimutatásokat vagy grafikonokat mindig ideológiai gyökerekre visszavezetve értékeli. Említtet mintaképe is ezt tette, ám míg ő inkább csak a kapitalizmus kvázi-szellemi manipulációit, fél-tudományosságait vette célba, addig kései tanítványa a magát szocialistának minősítő tudomány módszereit és eredményeit szembeviseli az indítékokkal, valamint az érték hatósugarával. Hódi Sándor tehát azon kevés tudósok közé tartozik, aki elszántan komolyan veszi ember, társadalom és ismeret egymást ontológikusan feltételező, valójában egymást életető kapcsolatát. Ez az igény vet fényt arra is: miért az elemzés és miért nem a szintézis kerül előtérbe pszichológusunk gondolkodásában: Hódi csupán fel-feltornáztatja magát arra a szintre, ahol előtte alig járt valaki.

Már a régi gondolkodók is tudták: amit támadunk, annak — sajátos feltételekkel — a foglyal vagyunk; azaz: ideológiákat kimutatni kizárólag ideológikus alapon lehet, illetve az ideológiellenesség is ideológia. A laikus értetlenség vagy cinikus hivatalnokiság könnyen ultrabaloldaliságot említhet a tudományát kárhóztatva vállaló pszichológus maximum-, sőt abszolútum-igényét mérlegelve. Hódi Sándor valójában — Lenin erre vonatkozó megjegyzéseinek tudatában — ellensége mindennemű baloldaliságnak mint üres, pozíciót

védő szószaporításnak. Más szóval: az ő hitvallása emberideológia, melynek tartalma azonban korántsem merül ki a helyzetével elégedetlen értelmiségi önzésében, még akkor sem — s ezt elsősorban ő tudja —, ha a társadalmi életben tapasztalt hiányok elsősorban mindig a megfigyelő életében, illetve társadalmi helyzetében gyökereznek. Mégsem lehetünk túlzottan gyanakvók, pedig Hódi módszerének szigorát követve akár azok is lehetnénk: az ő felfogásában tudniillik a helytelen vagy felemás ideológia szükségképpen lerontja a tudományos hitelességet. (Mellesleg: ez az egyoldalúság teszi erősen vitathatóvá Lukácsnak a kései imperializmus filozófusai ellen irányuló bírálatát is.)

A hazugságok korában még az ünnepek sem mellőzhetik a manipulációt, az akaratlagos beállítódás kényszerűségét, nincsenek már igazi népünnepek, az extázist koholt szeszek fűszerezik, az élménynek nincs kozmikus szabadsága, a spontaneitást rég eltemettük — mondja csak etikailag érthető és elfogadható túlzással Hódi Sándor, Hogy állítása, legfeljebb realizáltisan borúlato jóslatként fogadható el, az az — ilyen szempontból még gyermekcipőben járó — etnográfia és antropológia bizonyíthatja be. (Egyébként: eszményi ünnep lehetett-e bármikor is? Ha viszont tudatában vagyunk a társadalmi-egyéni viszonylagosságoknak, akkor miért nem tekintethető a szó autentikus értelmében ünnepnek a tőkés viszonyok között évről évre kivívott május elseje?)

Lenne még egy-két bíráló megjegyzésünk, ezek azonban még inkább kiemelnék Hódi Sándor szellemi életrevalóságát.

VAJDA Gábor

